

OPŠTINA KOLAŠIN

**Program za sprovođenje kontrole populacije pasa u opštini Kolašin
i njegovo praćenje (2020-2025)**

Kolašin, februar 2020 godine

SADRŽAJ

I UVOD.....	3
II PRAVNI OKVIR I MEĐUNARODNA REGULATIVA.....	4
2.1. Zakonske osnove za realizaciju programa.....	4
2.2. Međunarodna regulativa iz oblasti zaštite dobrobiti životinja.....	5
2.3. Princip pet sloboda.....	5
2.4. Načela dobrobiti životinja.....	6
III ANALIZA POSTOJEĆEG STANJA.....	7
3.1. Procjena populacije pasa u zajednici.....	8
3.2. Izvori napuštenih pasa.....	8
IV RESURSI, KAPACITETI I INFRASTRUKTURA.....	9
4.1. Finansijski resursi.....	9
4.2. Tehnički i administrativni kapaciteti.....	10
4.3. Komunalna infrastruktura.....	13
4.3.1. Sklonište za kućne ljubimce.....	13
4.3.2. Higijeničarska služba.....	15
4.3.3. Info služba.....	15
V CILJEVI I MJERE PROGRAMA.....	16
5.1. Ciljevi programa.....	16
5.2. Mjere programa.....	16
5.2.1. Komunikacija.....	16
5.2.2. Edukacija.....	17
5.2.3. Identifikacija i registracija.....	18
5.2.4. Vakcinacija i liječenje.....	19
5.2.5. Sterilizacija i kontracepcija.....	19
5.2.6. Novi opštinski propisi.....	20
5.2.7. Promocija odgovornog vlasništva.....	21
5.2.8. Ograničavanje resursa.....	21
5.2.9. Eutanazija.....	21
VI AKCIONI PLAN.....	22
VII KONTROLA I MONITORING PROGRAMA.....	23
VIII PRILOZI.....	24
Pojmovnik	
Rezultati ankete	
Zakonska i ostala regulativa	
Skraćenice	

I UVOD

Kroz vjekove pas je zajedno sa čovjekom bio svjedok istorijskih promjena u kojima je čovjek mijenjao svoj svijet, okruženje i samoga sebe. Čovjek je bio nomad i sakupljač plodova, lovac, pastir, zemljoradnik, inženjer, ljekar, konobar, poslovan čovjek i uvijek je imao psa. Vremenom i pas je mijenjao svoje uloge. Bio je čuvar, tragač i lovac, a danas sve više spasilac, pomoćnik i pratilac ljudi sa posebnim potrebama. Zbog toga, teško je razumjeti odluku čovjeka da izbací psa na ulicu. Još teže je razumjeti da to nijesu samo usamljeni slučajevi.

Pas, kao i čovjek osjeća bol, patnju, strah, stres i želi da bude voljen. Nabavka psa nije isto što i kupovina patika, odjeće ili igračke za dijete. To je odluka kojoj prethodi detaljno razmišljanje i pozitivan odgovor na ključno pitanje: Da li si spreman da vodiš brigu i budeš pažljiv prema psu tokom cijelog njegovog života? Pored toga, imati psa znači imati i vrijeme za njega, kao i novac za njegovo držanje (hrana, zdravstvena zaštita, liječenje).

Veliki broj napuštenih životinja na ulicama našeg grada, okolnih naseljenih mjesta i polja, rezultat je napuštanja životinja od strane njihovih vlasnika. Uzroci ovakvih problema su loše navike ljudi i teška ekonomska situacija građana koji zbog nedostatka sredstava za brigu o životinjama pribjegavaju izbacivanju kućnih ljubimaca na ulice. Sada već bivši kućni ljubimci prepušteni su sami sebi u borbi za goli život, a kao posljedica toga dolazi do nekontrolisanog razmnožavanja, čime se već postojeći broj napuštenih životinja povećava. Pored napuštanja životinja, kao osnovnog načina na koji se pojavljuju psi luralice, povećanju njihovog broja doprinosi i veliki reproduktivni potencijal ovih životinja. Postoje podaci koji govore o tome da za samo šest godina par plodnih pasa i njihovo potomstvo, u optimalnim uslovima, može dati čak 67 000 štenaca.

Na ulici napušteni pas postaje nerado viđeni gost. Pronalazi druge pse koji su imali sličnu sudbinu i zajedno postaju čopor. U čoporu psi, kao i ljudi u gomili, mijenjaju svoje ponašanje, ispoljavaju osobine kojih se okolina plaši, umiju da napadnu, povrijede ili da učine štetu. Pod okriljem noći ovog nama „nametnutog problema“ su nas oslobađali lovci ili „zabrinuti“ građani koristeći najrazličitije metode koje se teško mogu čak i zamisliti. Rezultat bi bio trenutni, ali bi se problem za 6 mjeseci vraćao u još većem obimu. Iz godine u godinu broj napuštenih pasa se povećava, a problem prerasta u ozbiljan javni problem koji se može riješiti samo planskom, organizovanom, kontinuiranom akcijom svih zainteresovanih strana u društvu, kroz jasno osmišljen program humanog rešavanja problema napuštenih životinja. Zadnjih decenija razvijeni svijet u praksi dokazuje da humane metode mogu biti delotvornije od nehumanih.

Program rešavanja problema nevlasničkih pasa na teritoriji opštine Kolašin (u daljem tekstu: Program), predstavlja dokument koji definiše načela, ciljeve i mjere koje će, u pogledu rešavanja problema nevlasničkih pasa, sprovesti opština Kolašin u narednih 5 godina. Program je izradila radna grupa sastavljena od predstavnika Opštine Kolašin, NVO sektora i veterinarskih službi.

Treba ispravno razlikovati uzroke od posljedica problema napuštenih životinja. Uzrok problema je neodgovoran odnos ljudi prema kućnim ljubimcima, ali i nedjelotvornost državnih institucija i javnih službi. Posljedica problema je sve veći broj napuštenih životinja na ulicama, kao i sve drugo što tu posledicu prati. Pitanje napuštenih životinja prerasta u ozbiljan javni problem koji se može riješiti samo planskom organizovanom, kontinuiranom akcijom svih zainteresovanih strana u društvu kroz jasno osmišljen program humanog rešavanja problema napuštenih životinja. Za rešavanje ovog problema nadležna je lokalna samouprava, a njen prvi korak je izrada Programa u skladu sa specifičnostima sredine. Da bi Program bio uspješan, potrebna je saradnja svih relevantnih institucija (Ministarstva, lokalne samouprave, komunalnog preduzeća, veterinara, udruženja za zaštitu životinja i građana).

II PRAVNI OKVIR I MEĐUNARODNA REGULATIVA

2.1. Zakonske osnove za realizaciju programa

Zakonom o zaštiti dobrobiti životinja („Službeni list CG”, br. 14/08 i 47/15) se uređuju prava, obaveze i odgovornosti pravnih i fizičkih lica za zaštitu dobrobiti životinja koje se uzgajaju ili drže za proizvodnju od nepotrebnog bola, patnje ili povreda, zaštite pri usmrćivanju, klanju i prevozu, pri obavljanju zahvata na životinjama i vršenju eksperimenata, kao i druga pitanja od značaja za dobrobit životinja. Takođe, Zakonom o zaštiti dobrobiti životinja u članu 27 stav 7 i članu 28 navodi se da uslove i način držanja kućnih ljubimaca, način postupanja sa napuštenim i izgubljenim životinjama (kućnim ljubimcima), način zbrinjavanja i kontrole njihovog razmnožavanja propisuje nadležni organ lokalne samouprave kao i da ako nije osnovano sklonište za napuštene životinje (kućne ljubimce) na nivou jedne ili više lokalnih samouprava obavezu njihovog osnivanja i organizacije rada finansira jedna ili više jedinica lokalne samouprave u skladu sa njihovim potrebama.

Zakonom o veterinarstvu („Sl.list CG”, br. 30/12, 48/15 i 52/16) se uređuju uslovi i način obavljanja veterinarske djelatnosti, zdravstvena zaštita životinja, mjere veterinarskog javnog zdravlja, veterinarska zaštita životne sredine, kao i druga pitanja od značaja za obavljanje veterinarske djelatnosti čija je organizacija i sprovođenje zaštite zdravlja životinja i sprovođenje mjera veterinarskog javnog zdravlja od interesa za Crnu Goru.

Zakonom o identifikaciji i registraciji životinja („Sl. list CG” br. 48/07, 73/10 i 48/15) se uređuje način identifikacije i registracije životinja i gazdinstava.

Pravilnikom o načinu identifikacije pasa i mačaka („Sl. list CG” br. 62/18) propisuje se način identifikacije pasa i mačaka.

Pravilnikom o načinu vođenja registra i izdavanju pasoša za kućne ljubimce („Sl. list CG” br. 53/15 i 28/17) propisuje se način vođenja registra kućnih ljubimaca i način izdavanja pasoša za kućne ljubimce.

Pravilnikom o uslovima za nekomercijalno kretanje kućnih ljubimaca („Sl. list CG” br. 42/16) propisuju se bliži uslovi za nekomercijalno kretanje kućnih ljubimaca.

Pravilnikom o mjerama za sprječavanje pojave, utvrđivanje, suzbijanje i iskorenjivanje bjesnila kod životinja („Sl. list CG”, br. 53/11) propisan je program obaveznih mjera zdravstvene zaštite životinja koji se donosi na osnovu člana 47 stav 3 Zakona o veterinarstvu i predviđa mjere kontrole bjesnila vakcinacijom pasa i mačaka protiv bjesnila koji se vrši u skladu sa i uputstvom proizvođača vakcine. Psi i mačke stariji od tri mjeseca vakcinišu se jedanput godišnje, inaktivisanom vakcinom protiv bjesnila, uz revakcinaciju prema uputstvu proizvođača vakcine. Uprava za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove (u daljem tekstu: Uprava) obezbjeđuje vakcinu za potrebe sprovođenja vakcinacije za pse i mačke u registrovanim skloništima za napuštene životinje (kućne ljubimce).

Pravilnikom o mjerama za sprječavanje pojave Echinococcus multilocularis („Sl. list CG” br. 22/16) propisuju se mjere za sprječavanje pojave Echinococcus multilocularis kod pasa.

Pravilnikom o načinu držanja opasnih pasa („Sl. list CG” br.31/17) propisani su uslovi i način držanja opasnih pasa.

Pravilnikom o bližim uslovima koje treba da ispunjavaju objekti namijenjeni obuci pasa („Sl list CG” br.30/16) propisuju se bliži uslovi koje treba da ispunjavaju objekti za obuku pasa u pogledu opreme i zaštite dobrobiti životinja i način vođenja registra objekata za obuku pasa.

Pravilnikom o bližim uslovima koje treba da ispunjavaju odgajivačnice („Sl list CG” br. 21/15) propisuju se bliži uslovi koje treba da ispunjavaju odgajivačnice u pogledu objekta, opreme i uslova neophodnih za zaštitu dobrobiti životinja i način vođenja registra odgajivačnica.

Pravilnik o uslovima koje treba da ispunjavaju pansioni i skloništa za napuštene životinje („Sl. list CG” br. 28/15) propisuju se bliži veterinarsko-sanitarni uslovi koje treba da ispunjavaju objekti za privremeni smještaj napuštenih kućnih ljubimaca, pansioni i skloništa, način osposobljavanja lica za brigu o životinjama, način vođenja registra pansiona i skloništa i način vođenja evidencije o pronađenim životinjama i njihovom zbrinjavanju ili usmrćivanju.

Odluka o kućnim ljubimcima u opštini Kolašin („Sl.list CG-opštinski propisi br.“) propisuje uslove i način držanja kućnih ljubimaca, način postupanja sa napuštenim i izgubljenim životinjama (kućnim ljubimcima), način zbrinjavanja i kontrole njihovog razmnožavanja na teritoriji opštine Kolašin. Članom 20 ove odluke definisano je da sakupljanje, prevoženje i zbrinjavanje napuštenog i izgubljenog kućnog ljubimca vrši privremeno društvo kome su povjereni ovi poslovi aktom nadležnog organa lokalne samouprave.

2.2.Međunarodna regulativa iz oblasti zaštite dobrobiti životinja

Konvencija saveta Evrope za zaštitu kućnih ljubimaca usvojena je 1987. Godine. Ovaj međunarodni pravni izvor regionalnog polja primjene proklamuje osnovne standarde zaštite dobrobiti posebne kategorije životinja – kućnih ljubimaca i postavlja temelje za korjenitu promjenu njihovog položaja u društvenim ali i pravnim sistemima modernih evropskih zemalja.

U 2009 godini, Kodeks o zdravlju kopnenih životinja OIE¹-a je usaglasio smjernice za Kontrolu populacije pasa lotalica (Poglavlje 7.7). Crna Gora kao članica OIE-a ima mogućnost da primijeni ovaj kodeks kroz nacionalni zakonski okvir i nacionalnu strategiju. Smjernice i preporuke za kontrolu populacije pasa lotalica su takođe predmet interesovanja brojnih međunarodnih i strukovnih organizacija koje se bave zaštitom životinja i njihove dobrobiti kao što su FAO², ICAM³ isl.

Međunarodnu koaliciju za menadžment kućnih životinja (International Companion Animal Management Coalition - ICAM Coalition) čine predstavnici Svjetskog udruženja za zaštitu životinja (World Society for the Protection of Animals - WSPA), Međunarodno humanitarno društvo (Humane Society International - HSI), Međunarodni fond za dobrobit životinja (International Fund for Animal Welfare - IFAW), Kraljevsko društvo za prevenciju okrutnosti nad životinjama (Royal Society for the Prevention of Cruelty to Animals - RSPCA), Univerzitetska federacija za dobrobit životinja (Universities Federation for Animal Welfare - UFAW), Svjetsko udruženje veterinarara za brigu o sitnim životinjama (World Small Animal Veterinary Association - WSAVA) i Alijansa za kontrolu bjesnila (Alliance for Rabies Control - ARC). Ova grupa formirana je u svrhu ispunjenja više ciljeva, uključujući one koji se odnose na razmjenu informacija i ideja o dinamici populacije životinja iz perspektive koordinacije i unapređenja preporuka i vodiča članica grupe.

2.3.Princip pet sloboda

Koncept pet sloboda je ugrađen u osnove svih međunarodnih i nacionalnih propisa koji se odnose na dobrobit životinja.

- 1) Sloboda od gladi i žeđi kroz obezbjeđivanje dovoljnih količina kvalitetne hrane i svježe vode;
- 2) Sloboda od neudobnosti kroz obezbjeđivanje odgovarajućeg zaklona i mjesta za odmor;

---

¹ OIE – Svjetska organizacija za zdravlje životinja

² FAO – Food and Agriculture Organization (Organizacija za prehranu i poljoprivredu)

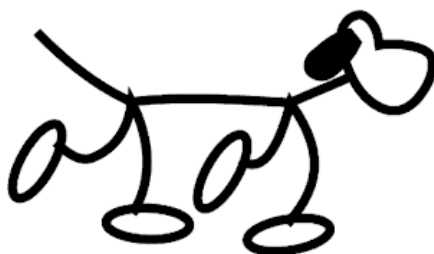
³ ICAM – Međunarodna koalicija za menadžment kućnih životinja (International Companion Animal Management Coalition)

- 3) Sloboda od bola, povreda i bolesti kroz obezbjeđivanje brze i adekvatne veterinarske njege i preventivne zdravstvene zaštite;
- 4) Sloboda od straha i stresa kroz obezbjeđivanje uslova i postupaka koji ne dovode do mentalne patnje životinje;
- 5) Sloboda ispoljavanja osnovnih oblika ponašanja karakterističnih za vrstu kroz obezbjeđivanje dovoljno prostora, adekvatnih objekata za držanje životinja i odgovarajućeg društva životinja iste vrste.

2.4. Načela dobrobiti životinja

Osnovna načela na kojima se ovaj Program zasniva jesu:

- 1) *načelo održivosti*: Program uspostavlja sistem kontrole i smanjenja populacije pasa lotalica, koji će trajno riješiti ovaj problem, odnosno kontinuirano ga kontrolisati;
- 2) *načelo saradnje*: Program se sprovodi uz zajedničke napore i saradnju nadležnih državnih i lokalnih organa, veterinarskih organizacija, komunalnih preduzeća i udruženja za zaštitu životinja.
- 3) *načelo sveobuhvatnosti*: Program se odnosi na cjelokupno rješavanje problema u vezi sa držanjem životinja, budući da je neodgovoran odnos prema životinjama, njihovo neadekvatno držanje i gajenje, kao i napuštanje i zanemarivanje životinja, problem koji u velikoj mjeri utiče na povećanje broja napuštenih životinja i zbog čega je potrebno preduzeti mjere koje bi rezultirale povećanjem odgovornosti vlasnika ovih životinja;
- 4) *načelo integralnosti*, koje podrazumijeva da državni i opštinski organi, u okviru svog djelokruga, obezbjeđuju integralnu zaštitu dobrobiti životinja sprovođenjem međusobno usaglašenih planova i programa;
- 5) *načelo posvećivanja pažnje dobrobiti životinja*, koje podrazumeva da se u svim aktivnostima koje se preduzimaju u različitim oblastima koje se na direktan ili indirektan način odnose na životinje mora posvetiti puna pažnja zaštiti dobrobiti životinja;
- 6) *načelo prevencije i predostrožnosti*, koje podrazumijeva da svaka aktivnost koja je u direktnoj ili indirektnoj vezi sa životinjama mora biti planirana i sprovedena tako da predstavlja najmanji rizik po život i dobrobit životinja, ljudi i životne sredine i zasniva se na procjeni uticaja različitih načina korišćenja životinja na njihov život i dobrobit, kao i na korišćenju najboljih raspoloživih tehnologija, sredstava i opreme;
- 7) *načelo odgovornosti*, koje podrazumijeva da je vlasnik, odnosno držalac životinja odgovoran za njihov život i dobrobit i da je dužan da snosi troškove zbrinjavanja životinja čiji je vlasnik, odnosno držalac, ako više ne želi ili nije u mogućnosti da se stara o njima.
- 8) *načelo kontinuiteta*: Program se naslanja na programe, strategije i projekte koji su izrađeni, usvojeni i primenjivani u ovoj oblasti.

III ANALIZA POSTOJEĆEG STANJA

U opštini Kolašin ne postoji kontinuirani nadzor nad brojem i zdravstvenim stanjem vlasničkih životinja i načina njihovog držanja, kao i nad napuštenim životinjama od strane veterinarske inspekcije i vaterinara. Posljedica toga je da se često na zna tačan broj pasa, ali i da vlasnici odnosno držaoci životinja, kao i institucije ostaju bez informacija u vezi sa pravima i obavezama držanja kućnih ljubimaca, kao i postupanja sa napuštenim životinjama. Implementacija Zakona o dobrobiti životinja podrazumijeva provjeru načina i postupanja sa životinjama u domaćinstvima i skloništima, kao i provjeru uslova držanja i uzgoja životinja i ispunjenosti uslova u pogledu njihove dobrobiti. Praksa držanja i uslova držanja životinja u pokazuje nizak nivo brige o dobrobiti životinja. Životinje se često drže u lošim uslovima koji ne mogu zadovoljiti ni njihove najosnovnije potrebe (psi na lancu ili psi držani u malim kavezima...i sl.). Iako su navedeni poslovi prevashodno zadatak inspekcija u sprovođenju Zakona i praćenju stanja na terenu, veterinarske službe mogu biti od velike pomoći u smanjenju brojnosti populacije napuštenih životinja.

U drugoj polovini 2019 godine, na državnom nivou je uspostavljen sistem identifikacije i registracije pasa, odnosno nadogradnju elektronske baze za identifikaciju i registraciju kućnih ljubimaca (pasa) za šta su finansijska sredstva obezbijedena od strane Ministarstva kroz MIDAS (IPARD LIKE II) projekat. Projekat je realizovan i u opštini Kolašin. Takoše, treba napomenuti da su Programom obaveznih mjera zdravstvene zaštite životinja za 2019. godinu sprovedene aktivnosti identifikacije i registracije pasa kao i vakcinacije protiv bjesnila što će dati značajan doprinos da se u svakom trenutku može utvrditi identifikacija vlasnika pasa, informacije o zdravstvenom statusu pasa i time povećati odgovoran odnos držalaca jer upravo primarnu odgovornost za životinju ima vlasnik. Identifikaciju i registraciju pasa i u narednom periodu sprovodiće sve registovane veterinarske ambulante u Crnoj Gori.

U skladu sa Programom obaveznih mjera zdravstvene zaštite životinja, ove godine identifikacija i registracija pasa, kao i vakcinaciju protiv bjesnila biće finansirana iz budžeta Crne Gore, odnosno iz sredstava obezbjedenih u budžetu za program obaveznih mjera zdravstvene zaštite životinja Uprave, uz participaciju vlasnika u iznosu Od 2,00 € po psu.

Uprkos Pravilniku o klasifikaciji i tretmanu nusproizvoda životinjskog porijekla i metodama prerade nusproizvoda („Sl. list Crne Gore”, br. 42/15), u opštini Kolašin ne postoji određeno mjesto za zbrinjavanje životinjskih leševa.

Masovno ubijanje pasa pomoću nehumanih metoda se nažalost često koristi kako bi se pokušala kontrolisati populacija pasa. Postoje brojni razlozi zbog kojih ovo ne bi trebalo raditi. Ubijanje lutajućih pasa ne rješava problem izvorišta ovih životinja, pa će se prema tome morati ponavljati u nedogled. Ovaj metod često izaziva otpor i unutar lokalnog područja kao i van njega, jer će nehuman tretman prema životinji biti viđen kao moralno upitan, naročito onda kada postoje humane alternative. Ako su nehumane metode, koje se koriste, neselektivne, kao što su otrovani mamci, postojat će rizik za one vrste koje nisu ciljane, kućnih ljubimaca, pa čak i ljudi. Uz to, nema dokaza koji ukazuje na to da ubijanje smanjuje pojavu bjesnila.

Zaključuje se da postoji:

- 1) nedovoljna informisanost građana o propisima iz oblasti držanja i zaštite životinja;
- 2) nepovjerenje u rad državnih organa i institucija nadležnih za rešavanje ovog problema;
- 3) nepoznavanje procedure kada dođe do povređivanja građana kako u situacijama koje su izazvali kućni ljubimci poznatih vlasnika tako i napuštene životinje;
- 4) nepoznavanje svojih prava i prava životinja;
- 5) nepoznavanje odgovornosti nadležnih javnih službi.

Procjena radne grupe za izradu Programa bazira se na sljedećim nedostacima:

- 1) Nedostatku sistematskog praćenja broja i rasprostranjenosti pasa i vlasništva;
- 2) Nedostatak edukacije i informisanosti vlasnika pasa koja može uticati na kontrolu populacije pasa i odgovorno ponašanje vlasnika;
- 3) Nedostatak stručne obuke za veterinare, veterinarske inspektore, zaposlena lica u privatnom skloništu, komunalnom preduzeću i nevladinim organizacijama;
- 4) Loši uslovi smještaja životinja u postojećem skloništu za napuštene životinje, kao i nestabilni izvori finansiranja za njegov rad;
- 5) Nedostatak uspostavljene baze o sistemu identifikacije i registracije kućnih ljubimaca kao i mali broj identifikovanih životinja, mali broj sterilisanih pasa, neidentifikovani napušteni psi;
- 6) Nedostatak finansijskih sredstava i tehničkih kapaciteta za razvoj i implementaciju odredbi o kontroli napuštenih pasa;
- 7) Nejasna percepcija javnosti o napuštenim psima i nedostatak efikasnog učešća zainteresovanih strana;
- 8) Veliki broj ugriza pasa i nakanada isplaćenih građanima, kao i visoki sudski troškovi;
- 9) Nedostatak dovoljne koordinacije i komunaikacije zainteresovanih strana (lokalna uprava, resorno ministarstvo, stručna lica iz oblasti veterinarske struke, privatni i javni sektor, NVO, građani).

3.1. Procjena populacije pasa u zajednici

U opštini Kolašin je do sada čipovano oko 600 vlasničkih pasa, a ukupna populacija vlasničkih pasa se procjenjuje na oko 1.800. U Kolašinu postoje desetine pasa koji besciljno lutaju ulicama tražeći hranu ili krov nad glavom, na ivici života i smrti, postoje napadnuti građani od strane napuštenih pasa koji pomoć traže u ordinacijama ili bolnicama, postoje desetine odštetnih zahtjeva građana upućenih jedinici lokalne samouprave kojima povrijeđeni građani pokušavaju da naplate svoj fizički i duševni bol. Evidentan je veliki broj povrijeđenih građana usljed napada pasa litalica, kao i odštetnih zahtjeva upućenih opštini za naknadu štete za pretrpljeni bol, strah ili materijalnu štetu. Broj odštetnih zahtjeva sa isplaćenim iznosima u posljednjih nekoliko godina, dat je u sljedećoj tabeli:

Godina	Broj odšteta	Isplaćeno (€)
2016	7	4.604,00
2017	5	3.640,00
2018	2	800,00
2019	2	900,00

U prethodnoj godini, Službi komunalne policije usmenim prijavam na neodgovorno držanje pasa od strane vlasnika i njihovo prisustvo na javnim površinama, ugrožene bezbjednosti zbog odbjeglih životinja u svojim privatnim posjedima građani su se obratili u 27 prijava, i u pisanopj formi u 3 prijave. Prijave su se uglavnom odnosile na pse koji su se bez znanja vlasnika izvukli sa povodca i odbjegli, za koje su vlasnici odmah po naređenju Komunalne policije iste vezali.

Prema slobodnim procjenama, na teritoriji opštine Kolašin postoji oko 50 napuštenih pasa na seoskom području i oko 100 u gradu i prigradskim naseljima, dok je broj pasa u privatnom skloništu oko 170.

3.2. Izvori napuštenih pasa

Tokom višegodišnje prakse, primećeno je da se psi koji se nađu na ulicama mogu podeliti u nekoliko kategorija sa procentnim udjelom u ukupnoj populaciji:

- 1) Izgubljeni pas – pas koga vlasnik traži i prijavio je njegov nestanak (5%);
- 2) Pas bez nadzora – pas neodgovornog vlasnika koji veliki deo vremena provodi na ulici (60%);
- 3) Napušteni pas – pas kojeg je vlasnik napustio tj. izbacio na ulicu(30%);
- 4) Pas koji nikada nije imao vlasnika – pas koji se rodio na ulici i tu se i zadržao(5%).

IV RESURSI, KAPACITETI I INFRASTRUKTURA

Program zahtijeva puno resursa tokom dužeg perioda. Oni uključuju ljudske resurse, infrastrukturu i finansije. Za rješavanje problema pasa lualica nadležni organi treba da raspolažu resursima kao što su:

- 1) ljudski resursi za donosenje propisa i inspekcijski nadzor nad sprovođenjem istih;
- 2) monitoring i evaluaciju;
- 3) uspostavljanje međuinstitucionalne saradnje u cilju donošenja, sprovođenja i održivosti Programa;
- 4) ljudski resursi stručno osposobljeni na nivou lokalne samouprave za razvoj i sprovođenje Programa za kontrolu populacije pasa;
- 5) finansijski resursi za razvoj službi i infrastrukture u pogledu objekta, opreme, ostalog na lokalnom nivou za sakupljanje napuštenih i izgubljenih pasa;
- 6) kontrolu populacije i postupak sa psima u skladu sa gradskom odlukom i ostalim relevantnim propisima;
- 7) kontinuirano stručno osposobljavanje i usavršavanje zaposlenih u službi i objektima za smještaj i držanje pasa;
- 8) kooperativne aktivnosti odnosno uspostavljanje saradnje sa drugim zainteresovanim grupama koje se bave zaštitom dobrobiti životinja na nacionalnom i međunarodnom nivou u svrhu podizanja svijesti građana i promovisanja odgovornog vlasništva.

Tehnički i stručni kapaciteti na lokalnom nivou koji su potrebni za implementaciju Programa biće u početku ograničeni. U izradi lokalnih programa potrebno je identifikovati tehničke i stručne potrebe i razviti plan za trening i jačanje stručnih i tehničkih kapaciteta. Da bi se postigla uspješna i efikasna kontrola pasa na lokalnom nivou, neophodno je da se razradi sistem za kontrolu populacije, uključujući sve tehničke i stručne kapacitete i znanje na svim nivoima uz mogućnost dodatne obuke za one koji već rade na kontroli populacije pasa.

4.1. Finansijski resursi

Idealno bi bilo da potrebe resursa budu ugrađene u budžet opštine. Uprava će najvjerojatnije biti u stanju da postigne održivost putem državnog finansiranja. NVO bi trebale osigurati punu podršku i finansijska sredstva, da li uz pomoć vlasti ili drugih izvora. Sudjelovanje vlasnika moglo bi dovesti do održivosti elemenata projekta, kao i trajne pozitivne promjene u stavovima. Na primjer, programi sterilizacije bi mogli postati održivi ako se podstaknu vlasnici da plate ove usluge, dok se u isto vrijeme podržavaju veterinari subvencijama, tako da će ove usluge imati prihvatljivu cijenu.

Sposobnost prikupljanja sredstava lokalno će zavisiti od nekoliko faktora, uključujući kulturu dobrotvornog davanja i statusa pasa u lokalnoj zajednici. Lokalni ljudi, biznisi, mogu biti zainteresovani za podršku Programa, da li finansijama ili dajući resurse (kao što je hrana i lijekovi). Internacionalni grantovi također mogu pružiti finansije, ali najvjerojatnije neće podržati dugoročne troškove upravljanja Programom.

Lokalna samouprava treba da obezbijedi dijalog sa centralnim vlastima u pogledu finansijske pomoći odnosno olakšica kada su u pitanju troškovi obilježavanja, vakcinacije i sterilizacije napuštenih životinja na teritoriji lokalne samouprave, kao i svaku drugu pomoć koja će doprinijeti rješanju problema napuštenih životinja, kako za same jedinice lokalne samouprave tako i za vlasnike, odnosno držaoce.

4.2. Tehnički i administrativni kapaciteti

Akteri koji učestvuju u humanom rješavanju problema napuštenih životinja su:

1. **Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja** (u daljem tekstu: Ministarstvo) ima glavnu ulogu u donošenju relevantnih propisa u oblasti dobrobiti životinja, donošenje Strategije humanog rješavanja problema napuštenih životinja, koordinacija u realizaciji Strategije, donošenje mjera i subvencija lokalnim vlastima i građanima kao pomoć u procesu rješavanja problema napuštenih životinja.

2. **Uprava za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove** (priprema stručne osnove za donošenje relevantnih propisa iz oblasti veterinarske djelatnosti, kao i program obaveznih mjera zdravstvene zaštite životinja u kojem se poseban akcenat daje na naročito opasne zarazne bolesti i zoonoze. Uprava ima nadležnosti u koordinaciji i kontrolisanju sprovođenja mjera obavezne zdravstvene zaštite, a u tu aktivnost su uključeni i drugi nadležni organi i to: Specijalistička veterinarska laboratorija, Veterinarska komora crne Gore i registrovane veterinarske ambulante koje obavljaju javne poslove zdravstvene zaštite životinja na bazi ovlaštenja Uprave, u skladu sa Zakonom o veterinarstvu (Sl.list CG br. 30/12, 48/15, 57/15, 52/16 i 43/18), Zakonom o zaštiti dobrobiti životinja i Zakonom o odentifikaciji i registraciji životinja.

3. **Savjet za zaštitu životinja.** U skladu sa članom 46 i 47 Zakona o zaštiti dobrobiti životinja odlukom Vlade o osnivanju Savjeta za zaštitu životinja („Sl. list CG”, br. 40/18), osnovan je Savjet za zaštitu životinja čija je uloga da:

- 1) prati razvoj naučnih i stručnih saznanja na području zaštite životinja i predlaže način poboljšanja zaštite životinja u Crnoj Gori;
- 2) daje stručno mišljenje po pitanjima etike i zaštite životinja u postupcima upotrebe životinja za eksperimente;
- 3) pruža stručnu i naučnu podršku za unaprjeđenje zaštite dobrobiti životinja;
- 4) inicira donošenje, odnosno izmjenu propisa za zaštitu dobrobiti životinja;
- 5) dostavlja izvještaj o stanju i zaštiti životinja pri vršenju eksperimenata, izvještaj o svom radu Vladi Crne Gore najmanje jednom godišnje;
- 6) ostvaruje saradnju sa nadležnim državnim organima, organima uprave i međunarodnim institucijama u oblasti razmjene naučnih i stručnih informacija;
- 7) donosi poslovnik o svom radu;
- 8) vrši i druge poslove u skladu sa zakonom i poslovníkom o radu.

4. **Jedinica lokalne samouprave.** Nadležnosti lokalnih samouprava propisane su Zakonom o zaštiti dobrobiti životinja u dijelu donošenja i sprovođenja odluka na opštinskom nivou kojma se propisuju uslovi i način držanja kućnih ljubimaca, način postupanja sa napuštenim i izgubljenim životinjama (kućnim ljubimcima) te način zbrinjavanja i kontrole njihovog razmnožavanja i sakupljanja napuštenih i izgubljenih životinja. Organi jedinica lokalne samouprave, a posebno sekretarijat nadležana za komunalne poslove i za zaštitu životne sredine, Služba komunalne policije i Komunalni inspektor, dužni su da:

- 1) brinu o zaštiti zdravlja i dobrobiti životinja i međusobno sarađuju, koordiniraju i usklađuju donošenje i sprovođenje odluka u oblasti dobrobiti životinja;
- 2) donose opštinske odluke u skladu sa postojećim zakonima;
- 3) donose Program kontrole i smanjenja populacije napuštenih pasa na lokalnom nivou;
- 4) obezbjeđuju finansijska sredstava za rješavanje problema napuštenih životinja na human način, kroz finansiranje izgradnje skloništa, finansiranje materijalnih troškova rada skloništa i plata zaposlenih radnika, kao i finansiranje troškova obilježavanja, sterilizacije i liječenja napuštenih životinja;
- 5) koordiniraju u realizaciji Progama kroz saradnju svih aktera koji su uključeni u ovaj problem na lokalnom nivou.

Služba komunalne policije je nadležna da postupa po opštinskoj Odluci o kućnim ljubimcima. Na osnovu člana 22 stav 1 tačka 3 pomenute Odluke, Služba komunalne policije je nadležna da obezbjeđuje komunalni red i nadzor. Što se tiče zbrinjavanja pasa, nadležnost je komunalnog inspektora da pokrene postupak. Takođe, potrebno je veća uključenost komunalnih inspektora u rješavanje problema.

5. Veterinarska inspekcija vrši inspeksijski nadzor nad sprovođenjem Zakona o dobrobiti životinja i propisa donetim na osnovu njega. Pored toga, veterinarska inspekcija vrši:

- 1) nadzor nad sprovođenjem opštinske odluke o držanju kućnih ljubimaca;
- 2) prijavu na osnovu koje se sankcionišu neodgovorni građani;
- 3) provjeru načina postupanja sa životinjama;
- 4) provjeru uslova držanja i uzgoja životinja;
- 5) provjeru objekata, prostora i prostorija u kojima se vrši držanje, uzgoj, reprodukcija, smještaj i zbrinjavanje životinja;
- 6) provjeru ispunjenosti uslova u pogledu obučenosti za dobrobit životinja radnika u skloništu;
- 7) provjeru posjedovanja potrebne dokumentacije pravnog lica koje upravlja skloništem kao i vođenje evidencije u skladu sa Zakonom o dobrobiti životinja.

6. Veterinarska služba (Veterinarska komora, Udruženja veterinaru, veterinarske stanice i ambulante). U skladu sa Zakonom o veterinarstvu, veterinarska djelatnost obuhvata zaštitu i kontrolu zdravlja i dobrobiti životinja, suzbijanje zoonoza, kontrolu bezbjednosti i zdravstvene ispravnosti proizvoda životinjskog porijekla i hrane za životinje i druge poslove veterinarskog javnog zdravlja, unaprjeđenje reprodukcije životinja sa stanovišta zdravstvene zaštite životinja i veterinarsku zaštitu životne sredine koju mogu obavljati pravna lica: specijalistička veterinarska laboratorija, veterinarske ambulante, specijalističke veterinarske ambulante i veterinarska služba. Registrovane veterinarske ambulante sprovode mjere za osiguranje zdravlja pasa, vakcinaciju protiv bjesnila, zaraznih bolesti, tretiranje protiv ekto i endo parazita, identifikaciju i registraciju pasa i unošenje podataka u Registar. Identifikaciju pasa, njihovu vakcinaciju, upis u Registar i izdavanje pasosa obavlja veterinarska ambulanta, specijalistička veterinarska ambulanta ili veterinarska služba.

Veterinarska djelatnost u smislu Zakona o veterinarstvu na teritoriji jedinice lokalne samouprave obuhvata:

- 1) praćenje, zaštitu i unaprjeđenje zdravlja životinja na teritoriji opštine,
- 2) zaštitu životinja od zaraznih i drugih bolesti;
- 3) otkrivanje, dijagnostikovanje i liječenje bolesti oboljelih životinja;
- 4) sprovođenje Zakona i mjera zdravstvene zaštite životinja;
- 5) zaštitu ljudi od zoonoza;
- 6) zaštitu životinja od mučenja i patnje, kao i staranje o dobrobiti životinja;
- 7) veterinarsku edukaciju i obavještanje;
- 8) poslove dezinfekcije, dezinfekcije, deratizacije, dezodoracije i dekontaminacije;
- 9) izvršavanje poslova redovne zdravstvene zaštite životinja u skloništu (sterilizacija, vakcinacija, liječenje), kao i obilježavanje i eutanazija;
- 10) obavljanje svih drugih poslova u skladu sa zakonom kojim se uređuje veterinarstvo.

Veterinari su bitan ljudski resurs, ne samo zbog hirurških i medicinskih vještina nego i zbog sposobnosti da utiču na ponašanje vlasnika životinje. Kvalifikovani veterinari mogu biti voljni da pruže standardne usluge besplatno ili pri jako niskim cijenama. Održivost ovog resursa je takođe komplikovano jer putni troškovi mogu biti jako visoki.

7. Nevladine organizacije i udruženja građana za zaštitu životinja. Nevladine organizacije (NVO) koje se bave zaštitom dobrobiti životinja su važni partneri nadležnih institucija koji daju doprinos u cilju

podizanja svijesti javnosti i potrebe za sprovođenjem mjera kontrole populacije pasa, te takođe mogu dati doprinos u obrazovanju javnosti vezano za odgovorno vlasništvo. Međunarodne nevladine organizacije za zaštitu životinja saraduju sa nadležnim organima i nevladinim organizacijama. Problem napuštenih pasa je usko povezan sa ponašanjem ljudi i zato je neophodno raditi na podizanju svijesti šire zajednice u čemu bi se veliki doprinos i podrška mogla dati od strane civilnog sektora i lica koje se bave zaštitom dobrobiti životinja.

Uloga udruženja je:

- 1) promocija zaštite prava i dobrobiti životinja u medijima, školama i široj javnosti;
- 2) promocija novog Zakona o dobrobiti životinja i na njemu zasnovanih novih opštinskih odluka;
- 3) udomljavanje napuštenih životinja;
- 4) projektne aktivnosti;
- 5) pomoć u skloništu;
- 6) saradnja sa drugim udruženjima, javnim službama i građanima u cilju humanijeg odnosa prema životinjama;
- 7) osnivanje udruženja građana koja se bave problemima prava i zaštite životinja projektним aktivnostima mogu se obezbijediti finansijska sredstva za aktivnosti i rad udruženja i skloništa.

Ciljevi javne kampanje Udruženja za zaštitu životinja su edukacija i informisanje postojećih i potencijalnih vlasnika kućnih ljubimaca sa pravima i potrebama istih kako bi se spriječili slučajevi nasilja, zlostavljanja, nebrige, povređivanja ili prerane smrti kućnih ljubimaca. Informisanje vlasnika o obavezi obeležavanja i vakcinacije kućnih ljubimaca kao i o mogućnostima sterilizacije i kastracije istih, kroz organizovanje raznih tribina i savjetovanja, animacija građana koji nemaju kućne ljubimce da uđome bar jednog od šticećenika skloništa čime se čini višestruka korist i sebi i zajednici, skretanje pažnje javnosti na pojave zlostavljanja i napuštanja životinja, kao i razvijanje svijesti o praksi nehumanog ponašanja kod jednog dijela građana, edukacija šire javnosti o načinima humanog rešavanja problema napuštenih životinja.

Sredstva kampanje mogu biti izrada i distribucija filmova, audio-vizuelnog materijala, fotografija, štampanje letaka, brošura i priručnika, audio songova, plakata, majica itd, koji tretiraju humaniji odnos prema životinjama, kao i razvoj svijesti građana putem različitih slogana i apela. Kroz materijal koji bude distribuiran građanima promovisaće se odgovorno vlasništvo, obeležavanje i vakcinisanje pasa i mačaka, prednosti sterilizacije i kastracije kućnih ljubimaca, kao i sveukupna zaštita prava i dobrobit životinja.

8. Policija, Sudstvo i Tužilaštvo. Sprovođenjem Krivičnog zakonika Crne Gore ("Službeni list br. 12/18) kojim se propisuje zaštita čovjeka i drugih osnovnih društvenih vrijednosti i predstavlja osnov i granice za određivanje krivičnih djela, propisivanje krivičnih sankcija i njihovu primjenu, u mjeri u kojoj je to nužno za suzbijanje tih djela.

9. Mediji. Najsigurniji način koji može da dovede do humanijeg odnosa prema životinjama je da građani budu ispravno informisani i edukovani o lošim stranama današnje prakse rješavanja problema napuštenih životinja, ali i o dobrim stranama prakse koja postoji u razvijenim zemljama.

Tema o napuštenim životinjama u medijima se često zloupotrebljava koristeći senzacionalističko izveštavanje, kako bi se podigao tiraž određenog medija što ima za posledicu nerazumijevanje problema od strane građana i javnih službi, dovodeći do udaljavanja od humanog rešenja. Mediji su neophodni za podršku aktivnostima koje se bave podizanjem svijesti i odgovornom vlasništvu na lokalnom nivou u svim segmentima koje generalno obuhvata unapređenje uslova zaštite dobrobiti životinja sa svim posrednim i neposrednim učesnicima koji bi dali svoj doprinos u promovisanju odgovornog vlasništva. Zadaci medija su:

- 1) istinito i redovno informisanje građana;

- 2) edukacija građana;
- 3) promocija humanijeg odnosa prema životinjama.

10. Vlasnici pasa. Vlasnik psa je obavezan da:

- 1) obezbijedi identifikaciju i registraciju kućnog ljubimca;
- 2) obezbijedi kontrolu razmnožavanja i brige o mladuncima kućnih ljubimaca, a u slučaju nekontrolisanog razmnožavanja kada ne želi ili nije u mogućnosti da brine o mladuncima, dužan je da snosi troškove njihovog zbrinjavanja (stav 2 člana 22 Zakona o zaštiti dobrobiti životinja). Kontrolu razmnožavanja moguće je i putem hemijske kontracepcije ili hirurške sterilizacije psa;
- 3) kućnom ljubimcu obezbijedi udoban smještaj, brigu i njegu u skladu sa vrstom, rasom, polom, starosću, fizičkim i biološkim specifičnostima i potrebama u ponašanju i zdravstvenim stanjem životinje (stav 1 člana 22 Zakona o zaštiti dobrobiti životinja);
- 4) ne napušta domaću životinju, kućnog ljubimca ili uzgojenu divlju životinju i druge životinje koje se drže pod nadzorom (član 8 Zakona o zaštiti dobrobiti životinja);
- 5) obezbijedi zaštitu psa od bolesti te sprovođenje preventivnih mjera za suzbijanje bolesti koje su od interesa za Crnu Goru. Vakcinaciju pasa i mačaka protiv bjesnila na zahtjev vlasnika obavljaju veterinarske ambulante. Troškove izvođenja vakcinacije pasa i mačaka snosi držalac životinje, osim u slučaju vakcinacije domaćih životinja po nalogu službenog veterinara. Prevencija ehinokokoze vrši se dehelmintizacijom prilikom vakcinacije pasa protiv bjesnila.

4.3. Komunalna infrastruktura

U komunalnu infrastrukturu spadaju skloništa (prihvatišta) za napuštene životinje, pansioni za životinje, higijeničarska služba, info služba i sl.

4.3.1. Sklonište za kućne ljubimce

Skloništa za napuštene životinje (kućne ljubimce) mogu osnivati privredna društva i preduzetnici, odnosno druga pravna lica na lokacijama na kojima smještaj životinja neće narušavati javni red i mir. Uprava vodi registar objekata za privremeni smještaj (pansioni i skloništa) i nadležna je za poslove utvrđivanja ispunjenosti veterinarsko-sanitarnih uslova koji se utvrđuju neposrednim pregledom objekata od strane komisije ovog oragana. Bliži uslove koje moraju ispunjavati pansioni i skloništa, način osposobljavanja lica i način vođenja registra propisan je Pravilnikom o bližim uslovima koje treba da ispunjavaju pansioni i skloništa za napuštene životinje (Sl. list CGbr. 28/15).

Sklonište za napuštene životinje (kućne ljubimce) dužno je da:

- 1) primi prijave o napuštenim i izgubljenim životinjama;
- 2) organizuje samostalno ili u saradnji sa jedinicama lokalne samouprave sakupljanje i prevoženje izgubljenih i napuštenih životinja do skloništa;
- 3) preuzme napuštenu i izgubljenu životinju i obezbijedi joj smještaj u skladu sa prijemnim kapacitetima, preporukama o radu skloništa;
- 4) obezbijedi veterinarsko-zdravstvenu zaštitu životinja od strane registrovanih veterinarskih ambulanti;
- 5) obezbijedi zaposleno lice osposobljeno za brigu o životinjama;
- 6) traži držaoce napuštenih i izgubljenih kućnih ljubimaca ili udomljava kućne ljubimce;
- 7) vodi evidencije o pronađenim životinjama i njihovom zbrinjavanju ili usmrćivanju.

Ukoliko držalac kućnog ljubimca nije podnio zahtjev za njegovo vraćanje u roku od 15 dana od dana prijema u sklonište, kućni ljubimac se može udomiti, a lice koje udomi pronađenu životinju dužno je potpisati izjavu o udomljavanju. Ako se životinja u roku od 30 dana od dana smještanja u sklonište ne

udomi ili ne zbrine na drugi način može se eutanazirati kao zadnja opcija, ali se prethodno moraju iscrpiti sve druge mogućnosti. Postupak usmrćivanja pasa sprovesti veterinar u skladu sa zakonom.

Izgradnja skloništa neće samo po sebi dugoročno riješiti problem pasa lotalica. Ustvari, ono može pogoršati problem, jer pruža pogodan način da se vlasnici kućnih ljubimaca riješe svojih životinja i da više ne misle o tome kako da se brinu o njima. Dodatno, centri za udomljavanje mogu koštati dosta novca i vremena da se vode uspješno, pa prema tome treba razmotriti kreativne alternative prije nego se opredjeli za njegovu izgradnju. Umjesto da obezbjede centar za udomljavanje, koji liječi simptome napuštanja a ne uzroke, treba se fokusirati na poboljšanje odgovornog vlasništva kao metode za smanjenje slučajeva napuštanja životinja.

Sklonište treba da bude smješteno na ograđenoj, nezagađenoj i bezbjednoj parceli. Izgradnja skloništa podrazumijeva odabir najbolje lokacije, koja je infrastrukturno opremljena (voda, struja, put), zatim izradu projektne tehničke dokumentacije za izgradnju skloništa, nabavku svih dozvola za izgradnju i na kraju dobijanje upotrebne dozvole za rad, kao i dozvole od strane nadležnog Ministarstva. Centralni objekat je podeljen na nekoliko prostorija: ambulantu (prostoriju za veterinarske preglede, obeležavanje pasa, sterilizaciju...itd), prostoriju za zaposlene radnike, kancelariju sa arhivom, kupatilo, ostavu za hranu, ostavu za alat, prostoriju za kuvanje, kupatilo za životinje, nadstršenicu ili garažu za automobil. Unutar ograđenog prostora po kome se psi mogu slobodno kretati mora postojati dovoljan broj kućica za pse u koje se oni mogu bezbjedno skloniti u slučaju nevremena. U tu svrhu treba da bude izgrađen i izvestan broj boksova od kojih su neophodni boksovi za: novopridošle pse (karantin), ženke sa kućićima, agresivne životinje i bolesne životinje.

Pse u skloništu donose radnici koji redovno i planski obilaze teritoriju opštine, barem dva puta nedeljno, ali i izlaze u akcije hvatanja po pozivu građana, inspekcije i policije. Vrlo često napuštene pse u sklonište donose i sami građani. Ukoliko kapacitet skloništa dozvoljava prihvatanje pasa iz domaćinstva se vrši uz odgovarajuću naknadu. Ako je kapacitet skloništa popunjen, prihvatanje pasa iz domaćinstava se vrši po principu liste čekanja.

Po dolasku u sklonište pas treba da bude pregledan od strane veterinara, obeležen, vakcinisan, očišćen od parazita u roku od 72 sata. Takođe, pas treba da bude administrativno zaveden: fotografisan, dobija svoj karton u kome su ubeležni osnovni podaci o mestu sa kojeg je pas dospio u sklonište, podaci o njegovim ličnim osobinama i broj čipa. Ako se nakon nekoliko dana ne uoče smetnje u ponašanju novopridošlog psa isti se pušta iz karantina u veliko dvorište zajedno sa ostalim psima. U slučaju da se niko od građana nije javio u zakonom predviđenom roku pas se sterilizira/kastrira kako ne bi došlo do nekontrolisanog razmnožavanja u samom skloništu. Boravak, odnosno zadržavanje pasa u skloništu je veoma različito. Neki psi ostaju u skloništu godinu dana ili duže, dok se za većinu nalazi novi vlasnik u kraćem vremenskom roku.

Odrasli psi se u skloništu hrane dva puta dnevno, a štenci u zavisnosti od uzrasta i do četiri puta dnevno. Sklonište mora biti pod stalnim nadzorom svih 24 sata. Udomljavanje zdravih, obeleženih, vakcinisanih i sterilisanih pasa iz skloništa je veoma važna mjera smanjenja populacije napuštenih životinja i obezbeđuje potreban prostor u skloništu za nove napuštene pse. Stoga, saradnja sa Društvom za zaštitu životinja mora biti na najvišem nivou kako bi informisanje građana o mogućnostima udomljavanja pasa iz skloništa dalo očekivani efekat.

4.3.2. Higijeničarska služba

Prema članu 106 Zakona o veterinarstvu, jedinica lokalne samouprave obezbeđuje sakupljanje životinjskih leševa sa javnih površina radi prerade i uništavanja organizovanjem higijeničarske službe ili angažovanjem

pravnog lica koje ispunjava odgovarajuće uslove. Ako jedinica lokalne samouprave nije obezbijedila sakupljanje životinjskih leševa sa javnih površina, Vlada može za vršenje tih poslova da odredi pravno lice koje ispunjava uslove propisane zakonom. Jedinica lokalne samouprave dužna je da pravnom licu plaća naknadu za sakupljanje, prevoz, preradu i uništavanje leševa životinja i nus proizvoda životinjskog porijekla. Higijenarska (zoo higijenska) služba treba da budu opremljene vozilima za prevoz sa opremom i osobljem osposobljenim za navedene poslove, što je navedeno u Pravilniku o bližim uslovima koje treba da ispunjavaju pansioni i skloništa za napuštene životinje („Sl. list CG”, br. 28/15). Hvatanje, prevoz i držanje napuštenih životinja (kutnih ljubimaca) u skloništimu treba da se obavlja na način kojim se kod životinje ne izaziva patnja, bol i strah u skladu sa Zakonom o zaštiti dobrobiti životinja.

Vlasnici i držaoci životinja dužni su da prijave uginuće životinje zoo higijenskoj službi i da se pridržavaju svih uputstava koje je ova služba izdala u vezi sa odlaganjem leševa. Zoo higijenska služba je dužna, kada je to potrebno, da obezbijedi prevoz leša sa mjesta uginuća do objekta za pregled leševa ili za sakupljanje, preradu ili uništenje, kao i da obezbijedi dezinfekciju mesta uginuća, vozila i opreme.

4.3.3. Info služba

Rad skloništa je javan i predstavlja deo javnog servisa građana. Unutar pravnog lica koje upravlja skloništem potrebno je organizovati servis za komunikaciju sa građanima – Info službu. Info služba je neophodna jer je u praksi utvrđeno da dnevno postoji više desetina poziva građana za probleme napuštenih životinja, držanja kućnih ljubimaca ili držanja domaćih životinja.

Info služba treba radovno da informiše građane o radu skloništa i rezultatima koji su postignuti u smanjenju broja napuštenih životinja. Takođe treba da informiše zaposlene u skloništu o problemima građana u vezi sa ovom temom. Info služba treba da vodi redovnu evidenciju o broju poziva, o riješenim, odnosno, neriješenim slučajevima zbrinjavanja napuštenih životinja. Koordinator ove službe treba da bude rukovodilac skloništa. Saradnja pravnog lica koje upravlja skloništem sa Društvom za zaštitu životinja treba da bude najintenzivnija upravo na poslovima koji su vezani za rad ove službe.

Zadaci Info službe su evidentiranje pristiglih prijavi od strane građana i prosleđivanje prijavi nadležnim organima. U cilju provjere podataka navedenih u prijavi lice koje je primilo prijavu istu prosleđuje radnicima u skloništu i Društvu za zaštitu životinja kako bi se izašlo na lice mjesta i utvrdila vjerodostajnost iznetih podataka u prijavi. Ukoliko se ustanovi da je došlo do protiv zakonitih radnji u vezi sa dobrobiti životinja obaveštava se veterinarska inspekcija, policija, tužilaštvo i Društvo. Prijave ili dojave građana najčešće se odnose na ubijanje životinja, zlostavljanje i napuštanje životinja od strane poznatog vlasnika, odnosno držaoca, probleme u vezi sa držanjem životinja, zanemarivanje životinja, položaj ili stanje napuštenih životinja, nepravilnosti u radu nadležnih organa...itd. Mogući problemi u komunikaciji sa građanima se odnose na nedovoljnu preciznost iznijetih podataka u prijavi, kao i na strah od reakcije lica protiv koga se prijava podnosi i sl. Najčešće aktivnosti u radu Info službe su: poklanjanje životinja, udomljavanje i „izgubljeno – nađeno“.

Prilikom udomljavanja svakog psa iz skloništa novi vlasnik mora popuniti Ugovor o udomljavanju koji sa njim potpisuje koordinator Upravnik skloništa. Ugovorom o udomljavanju novi vlasnik se obavezuje da će postupati prema životinji sa pažnjom dobrog domaćina. Ugovor o udomljavanju je dokaz o mjestu na kome se pas iz skloništa danas nalazi, a koji pruža mogućnost kontrole udomljene životinje.

V CILJEVI I MJERE PROGRAMA

5.1. Ciljevi programa

Program podrazumijeva aktivno učešće svih činilaca društva u lancu rješavanja ovog problema. Glavni cilj svih aktivnosti je smanjenje populacije napuštenih životinja, pa samim tim i otklanjanje negativnih posljedica njihovog prisustva na ulici. Realizacija Programa garantuje uspostavljanje minimalnog broja napuštenih životinja na ulicama čime se izbjegavaju teže posljedice po građane i napuštene životinje, ali i nepotrebna eutanazija zdravih životinja. Cilj Programa je ostvariv jedino u saradnji svih, odnosno u zajedničkoj akciji vladinog i nevladinog sektora – opštinskih i državnih organa sa jedne i udruženja građana, kao i samog građanina sa druge strane.

Svrha ovog dokumenta je da ponudi smjernice u vezi sa načinima vršenja procjene potreba za upravljanje populacijom pasa, te da pomogne pri odlučivanju o najefektivnijem i najekonomičnijem pristupu upravljanju ovom populacijom na human način.

Kako bi se na efikasan način nosili sa populacijama pasa lotalica, neophodno je uspostaviti efikasan sistem koji će dotaći srž problema, a to je izvor. Dok se ovo ne dogodi nikakva intervencija u potpunosti neće ublažiti situaciju pasa lotalica.

5.2. Mjere programa

Za kontrolu populacije pasa najbolje je kombinovati različite mjere koje su sastavne komponente sveobuhvatnog programa za kontrolu populacije pasa. Primjena samo jedne mjere kontrole ne može dati zadovoljavajuće rezultate u smanjenju broja pasa lotalica.

Mjere Programa se odnose na:

- 1) kontinuiranu komunikaciju sa Upravom i Ministarstvom, ostalim zainteresovanim stranama;
- 2) procjena postojećeg broja vlasničkih i napuštenih pasa, njihovi izvori i rasprostranjenost;
- 3) edukacija i podizanje svijesti o odgovornom vlasništvu;
- 4) smanjenje i kontrolu populacije napuštenih pasa i pasa bez nadzora;
- 5) poboljšanje zdravlja i dobrobiti populacije vlasničkih pasa i pasa bez nadzora;
- 6) izgradnja sistema za kontrolu populacije pasa, jačanje tehničkih i infrastrukturnih kapaciteta;
- 7) smanjenje rizika od bjesnila i drugih zoonoza;
- 8) smanjenje broja ujeda i drugih negativnih pojava i situacija (saobraćajne nesreće, buka i slično);
- 9) sprječavanje šteta za okolinu i druge domaće i divlje životinje;
- 10) uspostavljanje i rad skloništa za napuštene životinje;
- 11) obuka i trening radnika u skloništu, veterinaru i veterinarskih tehničara;
- 12) kontrola efekata Programa na godišnjem nivou.

5.2.1. Komunikacija

Za sve učesnike u lancu rješavanja problematike pasa lotalica, i preuzimanje odgovornosti za svoj dio izvršenja Programa potrebna je dobra komunikacija. U cilju što bolje koordinacije i saradnje svih službi na lokalnom nivou, potrebno je izvršiti umrežavanje, odnosno informativno povezivanje svih mjesnih zajednica, škola, javnih preduzeća, kinoloških društava, veterinarskih stanica, inspeksijskih službi, policije, Društva za zaštitu životinja sa skloništem, odnosno Info službom koja u njemu profesionalno radi na informisanju javnosti.

Komunikacija bi se trebala razviti u koordinaciji sa lokalnim obrazovnim ustanovama. Bitno je uključiti sve potencijalne izvore za edukaciju o psima kako bi se osiguralo da su poruke dosljedne. Idealno, ovo bi

objedinilo sve grupe iz područja za dobrobit životinja: veterinare, škole, institucije, organizacije za sprovođenje i medije. Poruke mogu biti prenesene na razne načine, uključujući formalne seminare i predavanja u školama, letci i brošure dijeljeni ciljanoj publici, podizanje svijesti u javnosti kroz štampu, panoe, radio i TV.

Od presudnog je značaja je da u procesu konsultacija učestvuju svi oni koji se na neposredan ili posredan način suočavaju sa problemom napuštenih pasa. Potrebno je u najvećoj mogućoj mjeri koristiti participativan pristup i to tako što će ljudi biti konsultovani u procesu i njihovi prijedlozi de biti korišteni prilikom osmišljavanja budućih intervencija. Na ovaj način Program de biti mnogo bolje prihvaćen u lokalnoj zajednici i njegove šanse za uspjeh de biti veće. Potrebno je naglasiti da je problem uličnih pasa društveno ekonomski problem i stoga je neophodno uključiti i dobiti podršku od šire zajednice. Neophodno je da Program uključuje interese lokalne zajednice koja će podržati propisane metode i ciljeve.

Potrebno je oformiti komunikacionu grupu koja će prpratiti promociju i implementaciju ovog dokumenta i razviti program aktivnosti koji će uključiti nacionalne i lokalne medije kako bi se stvorili pozitivni preduslovi za implementaciju programa na lokalnom nivou. Kao operativni dio komunikacije će se uraditi kampanja za promociju odgovornog držanja pasa i na osnovu monitoringa definisati struktura budućih kampanja u narednim godinama trajanja Programa. U početnoj fazi implementacije Programa predlaže se organizacija tribina i radionica na lokalnom nivou kako bi se stvorio pozitivan kontekst za implementaciju Programa i osigurala podrška lokalne zajednice i svih relevantnih predstavnika na lokalnom nivou.

5.2.2. Edukacija

Područja koja moraju biti uključena u program tehničke obuke svih aktera uključenih u sprovođenje Programa za kontrolu populacije pasa koji moraju zadovoljiti standarde propisane zakonom i priznatim svjetskim standrdima dobre prakse. To uključuje slijedeća područja:

- 1) dodatne obuke za veterinarsko osoblje;
- 2) uslovi za hvatanje i prevoz pasa;
- 3) smještaj pasa i upravljanje skloništima;
- 4) procedure udomljavanja;
- 5) eutanazija-kada, kako bi se trebala izvesti eutanazija;
- 6) vođenje evidencije i redovna analiza podataka.

Ciljne grupe za obuku su zaposleni u veterinarskom sektoru (uključujući zaposlene u Upravi čiji su poslovi i radne kvalifikacije u neposrednoj vezi sa ovom tematikom. Na lokalnom nivou obuka treba da bude usmjerena na rukovodioce komunalnih organizacija i one u lokalnim upravama koji su odgovorni za razvoj Programa kontrole populacije pasa, svih zaposlenih u skloništima, kao i NVO koje imaju registrovana skloništa.

Potrebno je kontinuirano sprovođiti kampanje koje promovišu sterilizaciju vlasničkih pasa jer su vlasnički psi prepoznati kao jedan od glavnih izvora pasa na ulicima i povećanja populacije. Osposobljavanje lica za brigu o životinjama vrši na seminarima prema programu koji sadrži osnove iz oblasti zaštite dobrobiti životinja. U sprovođenje ovih aktivnosti trebalo bi uključiti Veterinarsku komoru Crne Gore i Udruženje veterinaru male prakse kao i druge obrazovne institucije koje sprovode programe strukovne edukacije kroz javni poziv.

Edukacijske inicijative bi se trebale razviti u koordinaciji sa lokalnim obrazovnim ustanovama i trebale bi biti sprovedene od strane obučениh profesionalaca. Edukacione poruke mogu biti prenesene na razne načine, uključujući:

- 1) formalne seminare i struktuirana predavanja u školama;

- 2) letci i brošure diljeljeni ciljanoj publici;
- 3) podizanje svijesti u javnosti kroz štampu, panoe, društvene mreže, radio i TV;
- 4) direktno uključivanje ljudi u rasprave kao dio Programa baziranog na zajednici.

Edukacija o zakonskim propisima mora biti ciljana na svim nivoima, od tijela za sprovođenje zakona (kao što su advokati, policija i inspektori za dobrobit životinja) do relevantnih stručnjaka (kao što su veterinari i upravni skloništa) i vlasnika pasa.

Dugoročno, edukacija je jedan od najbitnijih elemenata sveobuhvatnog pristupa upravljanju populacijom pasa. Cilj ove aktivnosti je podizanje svijesti djece školskog uzrasta o odgovornom vlasništvu, obavezama koje imaju kao sadašnji i budući vlasnici, držaoci kućnih ljubimaca i o svim elementima odgovornog vlasništva. Najefikasnije sredstvo za smanjenje učestalosti ugriza pasa su edukacija s ciljem podizanja svijesti i odgovornosti vlasnika pasa te primjena kaznenih odredbi propisanih Zakonom o zaštiti dobrobiti životinja. Vlasnik koji drži opasnog psa treba da prođe obuku sa psom, uz provjeru stepena socijalizacije psa. Ako poslije provjere stepena socijalizacije, opasan pas ne postigne zadovoljavajući nivo socijalizacije, ako i dalje predstavlja opasnost za druge ljude i životinje, takav pas se dalje ne drži i usmrćuje se na human način. Poslove obuke pasa mogu obavljati pravna ili fizička lica registrovana i upisana u evidenciju za tu djelatnost kod Kinološkog saveza Crne Gore.

5.2.3. Identifikacija i registracija

Najefikasniji način povezivanja vlasnika sa njegovom životinjom je da se koristi registracija i identifikacija. Ovo stvara osjećaj odgovornosti kod vlasnika jer se životinja može identifikovati kao njegova/njena. Registracija/identifikacija je bitna alatka za spajanje izgubljenih životinja sa njihovim vlasnicima i može biti jaka osnova za sprovođenje zakonskih propisa (uključujući propise za napuštanje životinja i vakcinisanje protiv bjesnila).

Kao obavezu uvesti mikročipove s obzirom da je EU dala rok do 2012. godine da elektronski identifikacioni sistem (mikročipovi) postanu obaveza. Identifikacija psa (čipovanje) vrši se jedinstvenom identifikacijskom oznakom (mikročipom) koji veterinar aplikuje ispod kože, a koji je trajan i ostaje do kraja života psa. Za svakog psa, vlasnik mora da posjeduje i pasoš za kućne ljubimce koji sadrži podatke o vlasniku i psu, kao i podatke o zdravstvenoj zaštiti psa. Čipovanje, vakcinaciju psa protiv bjesnila, izdavanje pasoša i upis u Registar kućnih ljubimaca vrše veterinarske ambulante.

Ako je neophodna trajna identifikacija velike populacije, mikro-čip trenutno nudi najbolju opciju jer je broj permutacija dovoljan da se obilježe svi psi, dok su ljudske greške (premetanje brojeva i netačno čitanje brojeva) svedene na minimum jer se koristi digitalni čitač kako bi se očitao čip. Mikro-čipovanje ima i tu prednost što može biti globalni sistem, tako da životinje koje prelaze iz jednog područja (ili države) u drugo mogu biti identifikovane.

Bitno je da podaci registracije i identifikacije budu u centralnu bazu podataka, koja će biti dostupna svima onima kojima su ti podaci potrebni (npr. veterinari, policija, i opštinska skloništa). Ovo može zahtjevati podršku centralnih vlasti kako bi se osiguralo korištenje jedinstvenog sistema. Prije uvođenja sistema mikro-čipovanja, preporučuje se provjera ISO standarda za čitače i čipove koji će se koristiti.

5.2.4. Vakcinacija i liječenje

Za lokalne organe vlasti odgovorne za zdravstvo, zoonozna oboljenja su često primarni razlog za zabrinutost. Obzirom da je bjesnilo smrtonosno oboljenje, a psi najučestaliji prenosnik oboljenja na ljude, kontrola bjesnila je često glavni motiv za upravljanje populacijom pasa. Osnovna vakcinacija pasa, sem protiv bjesnila, podrazumijeva još i vakcinu protiv parvovirusa, štenećaka, adenovirusa i parainfluence. Naročito je važno dobro i blagovremeno zaštititi štenad i mlade pse jer su oni najosjetljiviji i najlakše

podliježu ovim bolestima. Postoje još neke vakcine koje se prema potrebi daju, u zavisnosti od rizika odnosno verovatnoće izlaganja ovim bolestima. Takve su na primjer zarazni kašalj, leptospiroza i hepatitis.

Preventivni veterinarski tretmani mogu biti pruženi kako bi se zaštitilo zdravlje i dobrobit životinja, te da bi se smanjio problem sa zoonoznim oboljenjima. Vakcinacija protiv bjesnila je uglavnom prioritarno pitanje, ali možemo iskoristiti vakcinaciju protiv nekoliko drugih oboljenja, zajedno uz internu i eksternu kontrolu parazita uz pomoć prikladnih lijekova. Ovi tretmani bi trebali biti pruženi u saradnji sa edukacijom o odgovornom vlasništvu, sterilizaciji ili kontracepciji i registraciji i/ili identifikaciji. Potreba za vakcinacijom i kontrolom parazita je često jasna vlasnicima životinja pa bi nuđenje ovih usluga moglo predstavljati najlakši način da se primame vlasnici i da se ugovore druge mjere koje smo spominjali u ovom Programu.

Tretmani mogu biti ponuđeni putem „kampova“ (privremene lokacije za tretman), što može biti jako efikasno za skretanje pažnje vlasnika prema značaju preventivnih tretmana i drugih alatki za upravljanje populacijom. Međutim, rizik od agresivne interakcije i prenosa oboljenja velike grupe pasa koja će biti prisutna na lokaciji treba biti umanjen putem organizovanja praktičnih ulaza i izlaza, korištenjem sterilnih igala za svakog psa i stavljajući bolesne pse u karantinu. Reklamiranje je neophodno za ovakvu vrstu kampova prije samog početka. Organizovanje i subvencioniranje kampa treba da subvencionira lokalna samouprava.

Liječenje – brigu o zdravstvenom stanju novopridošlih životinja u sklonište, kao i brigu o bolesnim životinjama u skloništu preuzimaju veterinari pravnog lica sa kojim je opština, odnosno staralac skloništa potpisao ugovor o pružanju specijalističkih usluga. Profesionalne usluge veterinara u poslovima oko dobrog funkcionisanja javnog skloništa su neophodne, obzirom na činjenicu da se u ovim objektima nalazi veliki broj pasa. Svaka intervencija veterinara u skloništu unosi se u evidencioni list psa i potpisuje, kako bi se imao uvid u zdravstveno stanje svakog psa u skloništu.

5.2.5. Sterilizacija i kontracepcija

Na osnovu člana 22 Zakona o zaštiti dobrobiti životinja i prema standardima Svjetske organizacije za zdravlje životinja (OIE), kontrola razmnožavanja je obaveza vlasnika i predstavlja odgovornost vlasnika psa koji je dužan osigurati kontrolu razmnožavanja životinja pod njegovim nadzorom. Kontrola razmnožavanja je sastavni dio odgovornog vlasništva. Kontrola reprodukcije uz odgovorno vlasništvo je instrumentalni faktor u kontroli i upravljanju populacijama pasa. Ovo se može postići hirurškom ili hemijskom kontracepcijom i fizičkom izolacijom ženki u estrusu. Smanjenje reprodukcije je humani način ograničavanja rasta populacije pasa.

Kontrola razmnožavanja putem permanentne sterilizacije ili privremene kontracepcije može biti postignuta putem tri glavne metode:

1) Hirurški: uklanjanje reproduktivnih organa pod opštom anestezijom osigurava trajnu sterilizaciju i može značajno smanjiti seksualne nagone (naročito ako se uradi tokom faze ranog razvoja životinje). Hirurške procedure se moraju uraditi precizno. Dobar standard asepsa (praksa smanjivanja ili eliminisanja rizika od bakterijske kontaminacije) i umanjena boli mora biti održan tokom procesa. Ovo može biti procenjeno samo uz pomoć adekvatnog post-operativnog praćenja tokom cijelog perioda oporavka. Operacija može biti skupa ali je to cijeloživotno rješenje i može biti bolja investicija na duži period. Ona zahtjeva obučene veterinare, infrastrukturu i opremu.

2) Hemijska sterilizacija i kontracepcija: ove metode su još uvijek poprilično ograničene cijenom, činjenicom da se moraju ponavljati kao i problemom dobrobiti koje uzrokuju neke hemikalije. Trenutno, ni jedna metoda hemijske sterilizacije ili kontracepcije ne garantuje efikasnost bez rizika kada se koristi na lutajućim psima koji se ne prate. Međutim, ovo područje se aktivno istražuje i efikasne i pogodne hemikalije za masovnu kontrolu reprodukcije se očekuju u budućnosti. Za većinu hemikalija je potreban

obučen veterinar za kliničko ispitivanje individua, kako bi se procijenio reproduktivni status prije primjene injekcije pri regularnim kontinuiranim intervalima, što nije moguće za većinu programa za upravljanje populacijom pasa.

3) Fizička kontracepcija: putem izolacije ženke u tjeranju od mužijaka. Mogu se edukovati vlasnici tako da prepoznaju znakove dolaska perioda tjeranja i mogu izolovati ženku od svih mužijaka tokom ovog perioda. Porivi za parenjem mogu postati problematični jer će mužijaci pokušati naći pristup ženki, međutim, izolacija zahtjeva minimalna ulaganja i nema potrebe za veterinarom da bi se izvršila.

Uhvati-sterliši-pušti (CNR) metod se može koristiti kao prelazna mjera kojom se kontroliše populacija na određenom lokalitetu gdje su građani informisani o ciljevima i očekivanim rezultatima CNR intervencije. Potrebno je uspostaviti sistem nadzora nad psima koji su obuhvaćeni programom CNR, koji te biti identifikovani i vidno obilježeni. Vraćeni psi moraju biti pod nadzorom staratelja koji će prihvatiti odgovornost da vodi brigu o njima. Psi moraju biti vraćeni tamo gdje su uhvaćeni nakon postoperativnog perioda u što kraćem mogućem roku i ne duže od 7 dana. Na taj način se održava populacija pasa na njihovim izvornim teritorijama pristupom istim resursima kao i prije hvatanja, i izbjegava se rizik od agresije između pasa koji proizlazi iz puštanja na druge teritorije.

CNR je pogrešno shvaćen kao jedinstvena metoda za kontrolu populacije pasa. Međutim, CNR je jedan način za kontrole reprodukcije i kao i kod svake druge mjere za kontrolu populacije, mora se koristiti u kombinaciji sa ostalim mjerama.

CNR metodom može se smanjiti broj rođenih štenaca, ali tamo gdje je smrtnost štenaca velika populacija pasa se ne održava reprodukcijom, već napuštanjem i kretanjem pasa i zbog toga je važno da se CNR kombinuje sa ostalim mjerama kako bi se uticalo na veličinu odrasle populacije pasa. Procenat ženki koje treba sterilisati godišnje zavisi od potencijalne stope rasta populacije (broj pasa koji će se reprodukovati nakon jedne godine, u poređenju sa prvobitnim brojem pasa). Ekonomičnije je sterilisati sve mužjake jer je duplo manji iznos finansijskih sredstava i kraći oporavak. Sterilizaciju treba raditi u mlađem dobu, prije nastanka agresivnog ponašanja.

5.2.6. Novi opštinski propisi

Bitno je da Program upravljanja populacijom pasa bude u skladu sa važećim zakonskim propisima i opštinskim odlukama – te da je po mogućnosti podržan od njih. Zakonski propisi su bitni za održivost Programa i mogu se koristiti da bi se osiguralo da Program upravljanja populacijom pasa bude izveden na human način.

U cilju usaglašavanja propisa lokalne samouprave sa novodonijetim zakonima i podzakonskim aktima, potrebno je da Skupština umjesto važeće Odluke o kućnim ljubimcima donese novu odluku, kojom bi se propisao rad zoohigijenske službe, rad skloništa za napuštene životinje, kao i karantina za smeštaj životinja, prikupljanje, prevoz i zbrinjavanje napuštenih i izgubljenih životinja, pružanje pomoći, brige i smještaja tim životinjama, način obezbjeđivanja odgovarajuće veterinarske pomoći, mjesto i način izvođenja kućnih ljubimaca, a naročito pasa i mačaka na javne površine.

Prema opštinskim propisima, potrebno je sankcionisati naročito one vlasnike, odnosno držaoce životinja koji ne vakcinišu svoje pse i mačke i ne izvrše njihovo trajno obeležavanje, ako napuste, odnosno odbace životinju čiji opstanak zavisi neposredno od njih, kada bez nadzora puste životinje na površine javne namjene, kao i u drugim zakonom i drugim propisima predviđenim slučajevima. Zahtjeve za pokretanje prekršajnog postupka protiv neodgovornih građana podnose Prekršajnom sudu nadležne inspeksijske službe koje vrše nadzor nad primjenom zakona i podzakonskih akata iz ove oblasti, kao i Komunalna policija, ako im se takva ovlašćenja propišu odlukama Skupštine opštine.

5.2.7. Promocija odgovornog vlasništva

Postoji mogućnost da će štenci određene populacije pasa imati velike šanse da budu odbačeni ili da im bude dopušteno da lutaju. Ovo se može povezati sa nedostatkom svijesti o problemu ili neprihvatanjem odgovornog vlasništva nad psom.

Promocija odgovornog vlasništva može imati jedan od najznačajnijih doprinosa u smanjenju broja napuštenih pasa i smanjenju učestalosti ugriza i pojave zoonoza. Ponašanje i odgovorno držanje vlasničkih pasa je fundamentalna komponenta Programa kontrole koji treba da doprinese dugotrajnim i održivim rezultatima.

Ponašanje ljudi je upravo onaj faktor koji u najvećoj mjeri utiče na dinamiku populacije pasa. Podsticanje i nagrađivanje interakcije ljudi-životinje vodi ne samo ka dobrobiti životinja nego i ka smanjenju mnogih izvorišta populacije pasa lualica. Populacija vlasničkih pasa vrlo često može predstavljati značajan izvor budućih pasa lualica. Psi su često suočeni sa problemima na koje je inače moguće preventivno djelovati. Ponašanje ljudi prema psima je prema tome upravo generirajuća sila koja stoji iza svih problema.

Uopšteno psi imaju pristup resursima kao što su hrana, voda i sklonište, bilo da su im ovi resursi dostupni u prostoru koje je za njih odredio njihov vlasnik unutar vlastitog posjeda ili da se radi o javnom prostoru dok lutaju.

5.2.8. Ograničavanje resursa

Psi su motivisani da lutaju po javnim mjestima gdje imaju pristup resursima kao što je hrana. Kako bi se ograničilo lutanje, naročito u određenim područjima gdje se psi ne tolerišu (npr. škole i javni parkovi), pristup ovim resursima mora biti ograničen. Ograničavanje resursa treba preduzeti kroz korake kako bi se napuštenim životinjama onemogućili izvori hrane (npr. odlagališta smeća i pristupi klanicama), te postavljanje kontejnera za smeće na način da budu nedostupni životinjama koje lutaju. Ovo se može postići na više načina: redovno uklanjanje smeća iz domova i javnih kanti, ograđivanje lokacija za prikupljanje i odlaganje smeća, kontrola nad uklanjanjem leševa i iznutrica, korištenje kanti koje sprečavaju hranjenje životinja, kao one sa teškim poklopcima, ili stavljanje kanti van dohvata životinja, edukacija ili sprovođenje mjera kako bi se spriječilo bacanje smeća (i prema tome slučajno hranjenje pasa) i da se zaustavi namjerno hranjenje pasa na određenim lokacijama.

5.2.9. Eutanazija

Ako su bolesni, povrijeđeni ili imaju značajne probleme u ponašanju, kao što je agresivnost, onda eutanazija može predstavljati najbolje rješenje. Ako nema dostupnih domova, eutanazija može biti poželjnija u odnosu na dugoročno držanje u kavezima u pogledu dobrobiti životinje, jer je skupo i komplikovano držati pse u kavezima dugoročno. Eutanazija se bavi samo sa simptomima, a ne i uzrocima problema sa populacijom.

VI AKCIONI PLAN

Aktivnost		Nosilac aktivnosti	Iznos sredstava	Period realizacije
1.	Oformiti komunikacionu grupu za kontrolu populacije napuštenih pasa na lokalnom nivou, koja će vršiti i godišnji monitoring	Lokalna uprava, Udruženje	0,00€	2020
2.	Prezentovati Program za sprovođenje kontrole populacije pasa u opštini Kolašin	Lokalna uprava, NVO	100,00€	2020
3.	Sprovesti kontinuiranu edukaciju učenika osnovnih i srednjih škola o napuštenim psima i odgovornom vlasništvu	Lokalna uprava, NVO	300,00€/god	2020-25 Kontinuirano
4.	Sprovesti edukaciju vlasnika pasa o odgovornom vlasništvu, identifikaciji i registraciji, pojavi zoonoza i liječenju pasa	Veterinarska služba, Uprava	300,00€/god	2020-25 Kontinuirano
5.	Izvršiti identifikaciju, registraciju i vakcinaciju svih preostalih pasa na teritoriji opštine Kolašin	Veterinarska služba, Uprava	12,50€/pas Ukupno: 15.000,00€	2020 Kontinuirano
6.	Organizovati kamp za CNR (uhvati, steriliši, pusti) metodu napuštenih pasa	Veterinarska služba, Opština	40€/pas/prosjek 2.000,00€/god	2020-25 Kontinuirano
7.	Organizovati sterilizaciju vlasničkih pasa	Veterinarska služba, Opština	M – 27€; Ž – 55€ 2.000,00€/god	2020-25 Kontinuirano
8.	Sklopiti ugovor sa opštinom koja ima uslova za zbrinjavanje određenih jedinki opasnih napuštenih pasa	Opština Kolašin i Mojkovac	Oko 150,00€/pas 1.500,00€/god	2020 Kontinuirano
9.	Sprovesti akciju ograničavanja resursa za ishranu napuštenih pasa	Komunalno doo, Opština	500,00€/god	2020-25 Kontinuirano
10.	Donijeti novu Odluku o kućnim ljubimcima, zbrinjavanju napuštenih životinja	Skupština Opštine, NVO	0,00€	2020
11.	Donijeti Odluku o osnivanju skloništa za napuštene životinje sa svim pratećim objektima i infrastrukturom	Skupština Opštine, NVO	0,00€	2021
12.	Uraditi Studiju izvodljivosti i projektnu dokumentaciju za sklonište	Opština, Veterinarska služba,	3.000,00€	2021
13.	Izgraditi sklonište za napuštene životinje sa svim pratećim objektima i infrastrukturom	Opština, Ministarstvo, Donatori	50.000,00€	2022-24
14.	Sklopiti ugovor sa odabranom veterinarskom ustanovom za liječenje napuštenih pasa	Veterinarska služba, Opština	5.000,00€/god	2024
15.	Sklopiti ugovore o radu za zapošljene u skloništu	Opština, Upravljač skloništem	10.000,00€/god	2024
16.	Izvršiti obuku za veterinarsko i tehničko osoblje, za radnike zapošljene u skloništu	Opština, Upravljač skloništem	500,00€/god	2020-25 Kontinuirano
17.	Osnovati Info službu za prijavu izgubljenih pasa i poslove udomljavanja napuštenih pasa	Opština, Upravljač skloništem	00,00€	2024
18.	Edukativne kampanje o radu skloništa za napuštene životinje sa učenicima i ostalim građanima	Opština, Upravljač skloništem	100,00/god	2024-25 Kontinuirano

VII KONTROLA I MONITORING PROGRAMA

Monitoring je kontinuiran proces koji ima za cilj da provjeri da li Program ide po planu i dozvoljava li česte izmjene. Procjena je postupak periodične provjere, koja se obično izvodi pri postignuću određenih rezultata, posredstvom indikatora, da bi se provjerilo da li Program postiže željene i izrečene ciljeve. Procjena bi se takođe trebala koristiti kao osnova za odluke u pogledu budućih investicija i nastavljanja Programa. Obje procedure uključuju mjerenje indikatora odabranih tokom dizajna jer oni oslikavaju bitne komponente Programa tokom različitih etapa.

Kontrola i monitoring bi trebali biti bitan dio Programa, ali ne previše skup i dugotrajan. Odabirući pravu listu pokazatelja, u pogledu njihove sposobnosti da odraze promjene koje se moraju mjeriti i koje se mogu mjeriti sa određenom dozom tačnosti, će biti ključ uspjeha u ovoj etapi. Da bi se odabrali ovi pokazatelji bitno je imati jasan plan šta je to što Program treba postići i zašto i kako će to intervencija postignuti. U idealnom slučaju pristupiće se nadziranju i procjeni na participativan način, gdje se konsultuju sve bitne zainteresovane strane uključene u proces davanja prijedloga. Takođe je bitno da imamo široke nadzore i da budemo pozitivni tokom ovog procesa, jer se stvari mogu promijeniti u suprotnostima sa očekivanjima. Razotkrivanje problema ili nedostataka bi se trebalo vidjeti kao prilike da se poboljša Program, a ne kao greške koje iziskuju pravdanje. Koncept monitoringa i procjene nije komplikovan, ali ima puno odluka koje treba donjeti o tome šta se mjeri, kako ovo treba uraditi i kako se rezultati trebaju analizirati i koristiti.

Četiri glavna razloga za praćenje i ocjenjivanje Programa su:

- 1) poboljšanje sprovođenja, prepoznavanje problema i uspješnih mjera djelovanja;
- 2) procjena stanja kako bi se pokazalo u kojoj mjeri Program ostvaruje svoje ciljeve;
- 3) poređenje uspješnosti metoda koje se koriste na različitim lokacijama i u različitim situacijama (pod pretpostavkom da su metode standardizovane);
- 4) redovno usklađivanje Programa.

Praćenje i evaluacija je stalan proces kojim se teži provjera napretka Programa i programskih mjera u odnosu na ciljeve definisane strategijom i lokalnim Programom i omogućava redovno usklađivanje. Opšti indikatori koje treba pratiti su:

- 1) veličina populacije pasa, rasprostranjenost i gustina;
- 2) zdravlje i dobrobit pasa u ciljnoj populaciji (npr. rezultat tjelesnog stanja, stanje kože, povreda ili šepavost) i pse koji su obuhvaćeni program npr. CNR (ako intervencije uključuju direktno postupanje sa psima, treba pratiti dobrobit pasa kao rezultat tog postupanja);
- 3) učestalost zoonoza kod životinja i ljudi;
- 4) stav i ponašanje zajednice prema psima, vlasnički trendovi i odgovornost vlasnika.

Postoje mnogi izvori informacija koj se mogu koristiti u svrhu praćenja uključujući:

- 1) povratne informacije (npr. putem korišćenja upitnika ili anketa);
- 2) podatke i mišljenja dobijena od relevantnih stručnjaka (npr, veterinara, ljekara);
- 3) mjerenja i procjene broja i kondicije pasa (direktna posmatranja i procjene broja i gustine populacije).

PRILOZI

Pojmovnik

Pojedini izrazi upotrijebljeni u ovom Programu imaju sljedeće značenje:

- 1) vlasnik životinje jeste pravno ili fizičko lice, odnosno preduzetnik, koje ima pravo čuvanja, držanja, uzgoja, reprodukcije, prevoza, korišćenja i prodaje životinje i koje je odgovorno za život, zaštitu zdravlja i dobrobiti životinja;
- 2) držalac životinje jeste pravno ili fizičko lice, odnosno preduzetnik, koje ima pravo čuvanja, držanja, uzgoja, reprodukcije, prevoza i korišćenja životinje, kao i pravo prodaje životinje na osnovu pismenog odobrenja vlasnika i koje je odgovorno za život, zaštitu zdravlja i dobrobiti životinja;
- 3) držanje životinje jeste smeštaj, čuvanje, njega i briga o životinjama, osim reprodukcije;
- 4) dobrobit životinja jeste obezbjeđivanje uslova u kojima životinja može da ostvaruje svoje fiziološke i druge potrebe svojstvene vrsti, kao što su ishrana i napajanje, prostor za smeštaj, fizička, psihička i termička udobnost, sigurnost, ispoljavanje osnovnih oblika ponašanja, socijalni kontakt sa životinjama iste vrste, odsustvo neprijatnih iskustava kao što su bol, patnja, strah, stres, bolesti i povrede;
- 5) izgubljena životinja jeste životinja koja je napustila vlasnika, odnosno držaoca, bez njegove volje i koju on traži;
- 6) napuštena životinja jeste životinja koja nema dom ili koja se nalazi izvan njega i lišena je brige i njege vlasnika, odnosno držaoca i koju je on svesno napustio;
- 7) kućni ljubimci jesu psi, domaće mačke, domaće ptice, mali glodari, terarijumske, akvarijumske i druge životinje, koje se gaje ili drže za druženje, zaštitu ili pomoć čovjeku;
- 8) lišavanje životinje života jeste postupak kojim se životinji oduzima život na način koji izaziva trenutnu smrt;
- 9) obilježavanje i registracija životinja jeste postupak označavanja životinja na trajan način radi identifikacije, registracije i prikupljanja svih podataka u jedinstven informacioni sistem;
- 10) objekat za životinje jeste građevinska cjelina ili prostor za uzgoj, držanje, liječenje, reprodukciju životinja, odlaganje, preradu i uništavanje sporednih proizvoda životinjskog porijekla, koji u pogledu izgradnje, opreme, veterinarsko-sanitarnih i drugih uslova, a u zavisnosti od vrste djelatnosti koja se u njima obavlja, ispunjava propisane uslove;
- 11) prihvatilište za životinje jeste objekat koji služi za privremeni ili trajni smeštaj napuštenih i izgubljenih životinja i pomoć i brigu o napuštenim i izgubljenim životinjama;
- 12) prevoz životinje jeste svaki utovar, pretovar, prevoz i istovar životinje u javnom prevozu, prevozu za sopstvene potrebe i prevozu za lične potrebe;
- 13) prevozna sredstva jesu sredstva drumskog, železničkog, vazdušnog i vodnog saobraćaja, koja se koriste za prevoz životinja;
- 14) sterilizacija i hirurški zahvat, koji izvodi veterinar, a podrazumijeva ovarihisterekтомиju ženki i kastraciju mužjaka, a primjenjivaće se u terapeutske svrhe i u svrhu kontrole populacije;
- 15) sporedni proizvodi životinjskog porijekla koji nijesu namijenjeni za ishranu ljudi jesu leševi životinja, trup, djelovi trupa životinja, sastavni djelovi tela životinja, proizvodi životinjskog porijekla i hrana životinjskog porijekla koji nijesu namijenjeni i bezbjedni za ishranu ljudi, stajnjak i otpad iz objekata u kojima se priprema hrana za ishranu ljudi;
- 16) opasna životinja je životinja koja može ugroziti okolinu, odnosno čovjeka zbog svoje naravi ili agresivnosti;
- 17) odgajivačnica za kućne ljubimce je objekat u kojem se kućni ljubimci drže i reprodukuju u komercijalne svrhe;
- 18) sklonište za napuštene životinje (kućne ljubimce) je prostor sa objektima u kojem se privremeno ili trajno smještaju pronađene (napuštene i izgubljene) životinje na daljnju brigu i moguće udomljavanje;

- 19) pansion za kućne ljubimce je mjesto sa objektima u kojem držalac, uz novčanu naknadu, privremeno smješta kućnog ljubimca;
- 20) dobra veterinarska praksa (u daljem tekstu: DVP) su standardi etičkog i profesionalnog ponašanja veterinara;
- 21) zahvat je svaka intervencija koja se sprovodi na životinji kojim se sprečavaju ili liječe bolesti i povrede, odnosno mijenja fizička, psihička ili genetička cjelovitost životinje;
- 22) analgezija je postupak smanjenja ili isključenja osjećaja bola kod životinja, koji se sprovodi analgeticima, bez gubitka svijesti;
- 23) anestezija je postupak isključenja osjećaja bola kod životinje koji se sprovodi lokalnim ili opštim anestheticima;
- 24) omamljivanje je bilo koji namjerni postupak koji dovodi do gubitka svijesti i osjetljivosti na bol, uključujući i postupak koji dovodi do trenutne smrti;
- 25) mučenje životinja jeste svako postupanje ili nepostupanje sa životinjama kojim se namjerno ili iz nehata izaziva bol, patnja, strah, stres, povreda, narušava genetska cjelovitost životinje i izaziva smrt i to: fizičko mučenje životinje kojim se narušava fizička cjelovitost oštećenjem tkiva i organa, kao što je: batiranje, šutiranje, bičevanje, seksualno nasilje, prisiljavanje na rad ili obuku koji prevazilaze izdržljivost životinje, neodgovarajući načini hvatanja i obuzdavanja, sprovođenje intervencija i eksperimenata na životinjama suprotno odredbama ovog zakona i svjesno reprodukovanje jedinki koje pate od naslednih bolesti, ako se ono ne vrši u eksperimentalne svrhe u skladu sa zakonom;
- 26) psihičko mučenje životinje kojim se narušava njena psihička cjelovitost i koje može izazvati ili izaziva poremećaje u ponašanju i to: onemogućavanje životinji da zadovolji svoje osnovne potrebe u ponašanju, da iskoristi prostor za odmor i zaklon, razjarivanje životinje primjenom fizičke sile, drugim životinjama ili nadražajima koji joj nijesu svojstveni, nanošenje straha, patnje i prouzrokovanje osjećaja nesigurnosti, kao i sprječavanje životinje da uspostavi socijalnu vezu sa životinjama iste vrste;
- 27) dobra veterinarska praksa jesu principi profesionalnog ponašanja i sprovođenja sistema upravljanja kvalitetom rada subjekata koji obavljaju veterinarsku djelatnost, u skladu sa pravilima veterinarske etike;
- 28) hordaši - hordašenje je psihički poremećaj vlasnika, odnosno držaoca životinja koji nekontrolisano sakupljaju veliki broj životinja, čuvaju ih u neodgovarajućim uslovima i na taj način iz nehata vrše psihičko i fizičko zlostavljanje životinja.

Rezultati Ankete

ANKETA		Ukupno	%	
1	<u>Dospijevanje pasa na javne površine</u>	51		
a	Napuštanje od strane vlasnika	38	40.00%	
b	Dovoz iz drugih gradova	40	42.11%	
c	Razmnožavanje uličnih pasa	16	16.84%	
d	Iz prihvatilišta	1	1.05%	
Ostalo:		0	0.00%	
2	<u>Neprijatne situacije sa napustenim psima</u>	95	100.00%	
a	Ujed psa nekog u domaćinstvu	7	8.14%	
b	Informacija o ujedu nekog sugrađanina	28	32.56%	
c	Pretrpljen strah od ujeda psa	15	17.44%	
d	Smetnja laveža napustenih pasa	6	6.98%	
e	Vođenje borbe napustenih pasa	30	34.88%	
Ostalo:		0	0.00%	
3	<u>Na javnim površinama</u>	86	100.00%	
a	Ne treba da bude nijedan pas	28	54.90%	
b	Treba da su samo kastrirani/sterilisani psi	5	9.80%	
c	Treba da su svi zdravi, neagresivni i sterilni	18	35.29%	
4	<u>Eutanaziju/uspavljivanje treba vršiti u slučaju:</u>	51	100.00%	
a	Agresivnog psa lutalice	21	37.50%	
b	Svi neusvojenih pasa u skloništu, zakonski	3	5.36%	
c	Samo pasa u skloništu neizlječivo oboljelih i starih	32	57.14%	
5	<u>Opravdani troškovi Opštine na godišnjem nivou</u>	56	100.00%	
a	10.000e	19	43.18%	
b	30.000e	17	38.64%	
c	50.000e	6	13.64%	
d	100.000e	2	4.55%	
e	više od 100.000e	0	0.00%	
6	<u>Problem napustenih pasa treba rješavati:</u>	44	100.00%	
a	Identifikacijom i registracijom pasa	22	29.73%	
b	Metodom uhvati-steriliši-pusti	7	9.46%	
c	Kažnjavanjem neodgovornih vlasnika	23	31.08%	
d	Izgradnjom skloništa od čvrstog materijala	24	32.43%	
e	Izgradnjom zatvorenog parka sa kućicama	5	6.76%	
f	Ugovor sa nekom od susjednih opština	15	20.27%	
7	<u>Privatno sklonište za napuštene pse u naselju Plana treba:</u>	74	100.00%	
a	Da nastavi sa radom uz pomoć lokane samouprave	15	30.00%	
b	Da nastavi sa radom bez pomoći lokalne samouprave	0	0.00%	
c	Da se ukine njegov rad, a psi premjeste u sklonište	35	70.00%	
		50	100.00%	

Zakonska i ostala regulativa

- 1) Zakon o zaštiti dobrobiti životinja ("Sl. list CG", br. 14/08 i 47/15);
- 2) Zakon o veterinarstvu („Sl. list CG”, br. 30/12 48/15 i 57/15);
- 3) Pravilnik o mjerama za sprječavanje pojave echinococcus multilocularis kod pasa ("Sl. list CG", broj 22/16);
- 4) Pravilnik o načinu identifikacije pasa i mačaka („Sl. list CG”, br. 60/18);
- 5) Pravilnik o načinu vođenja registra i izdavanju pasoša za kućne ljubimce („Sl. list CG” br.53/15);
- 6) Pravilnik o izmjenama pravilnika o načinu vođenja registra i izdavanju pasoša za kućne ljubimce („Sl. list CG", br. 52/17);
- 7) Pravilnik o uslovima za nekomercijalno kretanje kućnih ljubimaca („Sl. list CG", br. 42/16);
- 8) Pravilnik o načinu držanja opasnih pasa ("Sl. list CG”, br. 31/17);
- 9) Pravilnik o klasifikaciji i postupanju sa nus proizvodima životinjskog porijekla i metodama prerade nus proizvoda („Sl. list Crne Gore", broj 42/15);
- 10) Pravilnik o bližim uslovima koje treba da ispunjavaju pansioni i skloništa za napuštene životinje („Sl. list Crne Gore", broj 28/15);
- 11) Pravilnik o bližim uslovima koje treba da ispunjavaju odgajivačnice ("Sl. list CG”, br. 21/15);
- 12) Pravilnik o mjerama za sprječavanje pojave, utvrđivanje, suzbijanje i iskorjenjivanje bjesnila kod životinja („Sl. list CG", br.53/2011);
- 13) Pravilnik o bližim uslovima koje treba da ispunjavaju objekti namijenjeni obuci pasa („Sl. list CG”, br. 30/2016);
- 14) Zakon o komunalnim djelatnostima („Sl. list CG", br. 55/16 i 74/16);
- 15) OIE-Terrestrial Animal Health Code 2009, Chapter 7.7. Guidelines on straydog population control;
- 16) Rezultati ispitivanja sprovedeni u kontekstu OIE Platforme za dobrobit životinja u Evropi, <http://rpawe.oie.int/index.php?idz4>;
- 17) ICAM, Dog Population Management Guidelines;
- 18) ICAM, Are we making a difference.

Skraćenice

CNR – uhvati, steriliši, pusti identifikacija i registracija;
MPRR – Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja
MUP – Ministarstvo unutrašnjih poslova
OIE – Svjetska organizacija za zaštitu životinja
PEP – postekspozicijska profilaksa
UBHVF – Uprava za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove
UVCG – Udruženje veterinar Crne Gore
UVMPCG – Udruženje veterinar male prakse
VA – Veterinarska ambulanta
VKCG – Veterinarska komora Crne Gore